

ÉDOUARD,
ESTAUNIÉ

*Sădana
de voro*

ÉDOUARD, ESTAUNIÉ

*Sădana
de voro*

 SAGA
EGMONT

Édouard Estaunié

Sådana de voro

Saga

Sådana de voro

är översatt från franska av Axel Claëson efter

Tels qu'ils furent

Omslagsfoto: Shutterstock

Copyright © 1927, 2019 Édouard Estaunié och SAGA Egmont, an
imprint of Lindhardt og Ringhof A/S Copenhagen

All rights reserved

ISBN: 9788726175851

1. E-boksutgåva, 2019

Format: EPUB 2.0

Denna bok är skyddad av upphovsrätten. Kopiering för annat än
personligt bruk får enbart ske efter överenskommelse med Saga samt
med författaren.

Lindhardtogringhof.dk

Saga är ett förlag i Lindhardt og Ringhof, ett förlag inom Egmont-
koncernen

Dessa sidor innehålla gamla historier — helt vanligahistorier, som folket i min hemtrakt på den tiden ofta upplevde, men som tyckas mig vackra, därför att jag framlevat min barndom och min första ungdom mitt ibland dem.

Länderna liksom floderna återspegla tidsstämningen, och då de skölja växlande stränder, kunna de tyckas nya utan att därför upphöra att vara desamma.

Då man läser igenom vad som här följer, kommer mer än en läsare att tro sig försatt till ett okänt Frankrike. Av dem, vars seder, smak och nöjen jag här vill väcka till liv på nytt, finns intet kvar. När min generation är borta, vem skall då minnas, att de existerat? Och ändå ligger på djupet av min själ en längtan efter den tid, då de levde, och hur mycket av det, som nu tjänar mig till rättesnöre, har icke slagit rot i den örtagård, de odlade!

De voro alla, eller nästan alla, borgare.

Detta ord har ingen vacker klang, men med orätt! De olika stånden bilda folkstammens huvudgrenar, och det är förträffligt, att ett folk delar upp sig i olika grupper med gemensamma ideal.

De borgares ideal, vilka uppfostrade mig, voro varken medelmåttiga eller låga; det hände till och med att de voro höga; men de fördes liksom allt, som är verkligen stort, ej till torgs. Vanan att umgås i gott sällskap skapar takt. Och är det icke alltid medelmåttan, som fikar efter erkännande?

Kanske skulle man numera kunna känna sig frestad att le åt de åsikter, som utgjorde rättesnöret för deras liv, vilka här komma att framställas, men låt oss akta oss att göra oss löjliga över dem; det är med dem som med moderna, de växla med årstiderna, och det är antagligen därför, man håller så strängt på dem. Våra komma att i en framtid väcka samma förvåning, men jag skulle önska, att

*omsorgen om familjens heder i samma grad som förr
inginge i dem.*

*Borgerlig eller ej är dock denna ofläckade heder det arv,
jag är mest stolt över.*

*Och jag älskar dem sådana de voro, de, som gåvo mig
detta arv, därför att de lärt mig förstå livet och tro på det.
Kanske skall jag tillägga, att de genom att lära. mig att
sätta värde på det förflutna på ett sällsamt sätt hjälpt mig
värdesätta den tid, vi leva i.*

*Tillfälliga gäster, som vi äro här på jorden, söka vi, då vi
kommit ut på öppna havet, att så länge som möjligt med
ögonen följa fyren på stranden, och släktled efter släktled
bilda vi en sammanhängande kedja ... Efter dessa, vi själva,
så andra och åter andra, och på alla har minnet av
förfädrens erfarenhet och ansträngningar tryckt sin
mäktiga stämpel. Tiden, som har givit Parthenons marmor
sin obeskrivbara. färg, har också givit vår panna en
strålaglans, som intet hastigt uppflammande fyrverkeri
skulle kunna åstadkomma. Man lever inte, man tänker inte,
man minnes inte som en fransman, om man icke fått
Frankrikes historia århundrade efter århundrade i arv.*

*Hjältarna i min berättelse, vars upplevelser jag går att
berätta, levde för mindre än hundra år sedan. Det är ifrån i
går, men vad har det att betyda? Också de, som nu äro
döda, leva kvar utan att man vet därom hos dem, som
levaden dag som är.*

FÖRSTA DELEN

Första kapitlet

STAMFADERN

Tack vare *den stora händelsen* svävade vår stamfader över familjens tillkomst liksom Guds Ande svävade över vattnet före världens skapelse. Om hans ungdom, hans giftermål, eller ens om hans död hade man intet eller föga att berätta. Att här försöka mana fram minnet av hela hans liv vore att utsätta sig för att gå vilse, då hans tid redan ligger insvept i ett vördnadsvårt dunkel, men likt lampan, som hänger ned från kyrkans höga valv och lyser upp altaret, kastar *händelsen* sitt sken över detsamma.

Han var född 1758 och son till salig Doublet, rådsherre vid hovrätten i Dijon och hans maka Félicité Desrousseaux, vars far och farfar båda varit kunglig sekreterare vid samma hovrätt. Såväl årtal som titlar tillhöra historien, men för att förstå huru nära det förgångna ligger i tiden, behöver jag blott tänka på att också jag skulle ha kunnat se stamfadern. På så sätt mötas tre århundraden i fyra generationer.

Han inskrevs i Notre-Dames kyrkolängder som Augustin-Irénée, ty genom att ställa honom under detta helgons beskydd ville hans mor visa sin fromma vördnad för kyrkans fäder. Så överlämnades han i en tjänares vård, och man bekymrade sig inte vidare om honom för än möjligen då han blev åtta år gammal och överlämnades i ett par jesuiterpatrars, bröderna Godrans vård, som lärde pojkarna passabelt grekiska och utmärkt både latin och kristendom.

Vid sjutton års ålder lämnade han skolan och gjorde då bekantskap med sin äldre broder — som hade ärvt faderns plats — en syster, som var gift, och en annan, som var novis i Jungfru Maria Besökelse-kloster.

Hans äldre broder försökte göra klart för honom att familjens yngre medlemmar på egen hand måste skapa sig sin förmögenhet. Ett besök hos novisen stärkte honom i hans motvilja för att inträda i kyrkans tjänst. Och vissa yttranden av hans gifta syster kom honom att få den uppfattningen, att ett ungarliv icke vore alldeles utan sina behag. Och som en ytterligare bekräftelse på dessa lärdomar försäkrade honom hans fru moder, att han i Paris hade flera äldre släktingar, som skulle kunna introducera honom hos hertigen, smög en välförsedd reskassa i hans hand och talade om nyttan av en resa till huvudstaden.

Han fann hennes råd välbetänkt och reskassan icke att förakta. Och så gav han sig i väg. Vad det blev av stamfadern under hans frånvaro från Dijon ligger helt och hållet inom gissningarnas område. Man har återgivit för mig ett yttrande, som han skulle ha fällt och som jag anser ganska betecknande för de erfarenheter han gjort i livet. »Man måste räkna», skulle han ha sagt, »mycket på sig själv, litet på kvinnorna och inte alls på sina släktingar.» Man har därför skäl att antaga, att hans släktingar tagit föga notis om sin unge anförvant, som kom neddimpande på dem från Bourgogne, och att han därför icke heller någonsin blivit mottagen på Chantilly. Jag misstänker att han i gengäld rönt ett bättre mottagande i Palais Royal, ty efter sin pariservistelse underlät stamfadern aldrig att köpa madame de Genlis' böcker. Hur som helst härmed blev man, när han kom tillbaka till Dijon, glatt överraskad att erfara, att han köpte sig ett hus på rue Berbisey och en egendom i Mesigny samt att han åtnjöt avundsvärda

inkomster av sina andelar i Messageries Royales. Detta allt tilldrog sig år 1787.

Och nu följde en tid, över vilken det låg något på samma gång osäkert och betagande, under vilken livet gick i sina gamla spår fast hela världen tycktes gunga. Om man också icke precis oroade sig för morgondagen, låg det dock en viss osäkerhet i luften, som gav livet mera värde och drev människorna att bättre njuta av det. Fullproppad av en ny tids idéer talade stamfadern känsligt och vackert om de hänsyn, man är skyldig alla hederliga medmänniskor, och han var på förhand beredd på att se den äldste sonens ensamma arvsrätt avskaffas, en lag som han själv blivit lidande på. Han var i allo en prydnad för sällskapslivet i Dijon. Man försäkrar att han var allmänt uppskattad för sitt förbindliga sätt, som var en kvarleva från hans parisertid, och för sin kvickhet, värdig det århundrade han levde i. Det kommer strax att visa sig, att han efter allt att döma var lika älskad som han var älskvärd, men härtill inskränker sig också de upplysningar, jag fått om honom. Ty den tid, som föregick *händelsen*, räknades icke med av hans efterkommande. Och vet man väl om han ens själv sedermera räknade med den?

För dem, som genomlevat revolutionen, var livet i själva verket uppdelat i två olika skeden. I och med att deras sociala ställning störtade, samman var det som om hela deras förflutna liv, ja till och med minnet därav, hade utplånats. *Förut* hade de varit ett slags människor, men *efteråt* hade de blivit så helt olika, att de icke längre kunde föreställa sig hurudana de ursprungligen varit och talade endast sällan och liksom av en händelse därom och då alltid som man talar om en död.

I brist på annat finnes det två ting, huset och ett porträtt, som kunna tjäna som vägledning för att skapa sig

en föreställning om denna föga kända period i stamfaderns liv, hans ungdom.

För tillfället har huset intet att säga oss, men låt oss däremot ett ögonblick dröja vid porträttet.

Det är i pastell och härstammar antagligen från tiden omkring 1788.

Det föreställer en ung man klädd i en grön, åtsittande sammetsjacka och en ljusgrå väst. Han bär en allongeperuk, som är sammandragen i en knut mitt uppe på huvudet och som kommer hans panna att verka mycket hög. I nacken är håret hopknutet med en rosett i samma färg som jackan. Ett spetsrysch faller löst och ledigt ned över bröstet, Det hela, rosetten, peruken och de vita spetsarna tyckas som skapade för att omrama detta sällsynt fina och intelligenta ansikte, som saknar varje spår av melankoli. Hans ljusblå ögon, som kanske sitta en aning väl långt ifrån varandra, glimma av skälmaktighet, hans näsa med sina vidgade näsborrar och hans läppar tyda på en viss sinnlighet, och omkring munnen leker ett litet högdraget leende, Endast den något fylliga och — det måste man erkänna — ganska simpla hakan tyder på att han sätter mera värde på rätternas mångfald än på deras beskaffenhet.

Sådan framträder bilden av stamfadern trots de bleknade färgerna ständigt lika levande och minnande om en tid, som längesedan flytt. Hur grips man icke av vemod, när man, som jag gör när jag skriver dessa rader, betraktar detta porträtt! Ty det väcker till liv icke endast bilden av en person, utan också ett sätt att leva, ett sätt att tänka, ett sätt att roa sig som icke längre existera och om vilka vi icke kunna göra oss en verklig föreställning.

Låt oss inte fortsätta utan att med beundran tänka tillbaka på den tidens Frankrike, som två århundradens långsamma utveckling hade slipat som en diamant, men

som trettio månader var nog för att lägga i spillror. *Efteråt*, har det väl någonsin existerat en sådan elegans i sättet att kläda sig, en sådan frigjordhet, som inte ens den överdrivet gäckande tonen lyckades göra simpel, en sådan djärvhet i uppfattningen förenad med en så klar blick för den mänskliga dumheten? Det är sant att alla omstörtande makter äro blinda. En jordbävning förstör i samma ögonblick och utan åtskillnad månghundraåriga byggnader och de uslaste kåkar. Trettio månader ... och en värld hade upphört att existera, och stamfadern skulle, då han såg sitt porträtt, kunnat betvivla att det var honom det förestälde. Vad beträffar det som hände honom under dessa trettio månader är det en tilldragelse, som dominerar alla de övriga, nämligen just den stora händelse, som blivit till en evärdelig heder för vår familj, den händelse, som jag här ville förtälja.

Augustin-Irénée Doublet, som envist hade nekat att lämna sitt hus vid rue Berbisey, såg sig den 9 thermidor år II gripen och släpad inför domstolen, anklagad för att stämpla mot friheten och att underhålla förbindelse med det rojalistiska partiet.

Man vet att just vid denna tidpunkt stränga instruktioner utgått från Paris att vidtaga häktningar i massa och detta hade ökat de lokala myndigheternas nit.

Under det korta förberedande förhör, som han underkastades, nekade stamfadern själfallet till att ha den ringaste aning om de stämplingar, som han enligt anklagelsen skulle vara inblandad i, men tillade i förbigående, att detta icke hindrade honom såväl att sakna Hans Majestät Ludvig XVI:s regering som att ära hans minne. Fullt medveten om vad detta skulle ådraga honom och fast han hitintills icke hade haft några utpräglade åsikter härutinnan, ansåg han det på sin plats att i sista stund lägga sig till med en dylik.

På samma sätt svarade han då han blev tillfrågad om han icke givit några före detta präster en fristad i sitt hus, att han beklagligtvis aldrig varit i tillfälle att utöva någon gästfrihet vis-à-vis dessa vörtnadsvärda personer, men att om ett sådant tillfälle verkligen hade erbjudit sig, han ingalunda skulle undandragit sig detta, då hans vörtnad för den heliga kyrkan var minst sagt lika stor som hans tillgivenhet för den avlidne kungen.

Härpå dömde domstolen honom enhälligt till döden och bestämde att avrättningen skulle äga rum inom tre dagar. Stamfadern drog sig tillbaka med samma älskvärda småleende, som om han tagit avsked av en vacker kvinna, och nöjd med att ha fått tillfälle att visa sin goda uppfostran lät han utan att säga ett ord föra sig till fängelset, som på den tiden var inrymt i källarna under Condés slott. Till Dijons heder måste man framhålla, att det trots påtryckningarna från Paris sedan slutet av år 1793 stått så gott som tomt.

Fångvaktaren, en viss Dargentières, för övrigt en hygglig karl, tog emot den dömde som en kär gäst. Med tillhjälp av en extra stol och en extra madrass gjorde han stamfaderns cell så pass beboelig som en källarhåla kan bli, vilket dock icke vill säga mycket. För övrigt erbjöd sig nämnde Dargentières, att mot hederlig vedergällning skaffa honom fullt tillfredsställande måltider. När allt kom omkring så hade han kunnat råka sämre ut.

Efter att ha installerat sig och gjort upp med fångvaktaren om sina måltider frågade stamfadern artig:

»Tror ni att det blir i morgon?»

Dargentières, som var förtrogen med bödelns vanor, svarade utan tvekan:

»Nej, det tror jag inte. För min del tror jag, att om domstolen sagt tre dar, så får ni dem också.»

»Usch då», suckade stamfadern, »jag kommer att få det bra tråkigt i den här hålan utan sällskap.»

»Ni har ju mitt», svarade Dargentières utan någon vidare blygsamhet. »Om ni vill kan jag till och med gå med på att låta en före detta präst, som jag känner, komma och besöka er.»

»Nej, tack så mycket», genmälde stamfadern. »Jag har gjort min plikt mot kyrkan, vilket ger mig full frihet att behålla min egen mening om den, som är densamma som Voltaires.»

»Då beklagar jag, att det icke är något mer jag kan stå till tjänst med», avslöt Dargentières samtalet, »och då återstår det mig endast att önska er god natt. Ni kommer att få det svalt, och vid den här tiden på året är det ju en fördel.»

»Jag önskar er detsamma.»

Dagen därpå inträffade ingenting, som fångvaktaren också mycket riktigt hade förutsagt.

Vid frukosten tog stamfadern emot Dargentières i ganska dåligt humör.

»Jag har icke blivit dömd till att ha långtråkigt», förklarade han, »och här är det verkligen mer än tillåtligt långtråkigt.»

»Äsch», svarade Dargentières, »tänk på att det, när allt kommer omkring, bara är fyrtioåtta timmar ni har kvar. Och det är ju överkomligt.»

Och så tillade han, i det han sänkte rösten:

»Jag har för resten någonting att tala om för er. Det kommer säkert att hjälpa er att få tiden att gå.»

»Vad då?»

»Tala tystare, för Guds skull, man vet aldrig om det inte står någon och lyssnar ... En av edra väninnor vill gärna skicka er en present efter ert eget val. Jag har åtagit mig att överlämna den åt er, naturligtvis under förutsättning att

det inte rör sig om några tänger, en repstege eller något annat, som jag kan få obehag av.»

»Det var verkligen bra snällt ... Och vem är hon då?»

»Det är verkligen inte brukligt att tala om vem man är, när man intresserar sig för en dödsdömd. Jag vet inte vem hon är.» »Det var skada!»

Under samtalets gång inmundigade stamfadern sin frukost, och fann den utomordentligt usel.

»Nå, vad tycker ni?» återtog Dargentières.

»Ingenting vidare», sade stamfadern bedrövad och tänkte endast på sin frukost, men ville vara artig ända in i det sista.

»Jag talar om presenten.»

»Och jag om frukosten ... En påse dragéer skulle smaka oändligt mycket bättre.»

»En påse! Så ni tar till! Och det nu för tiden, då allt är så dyrt! ... För resten förstår jag att ni vill begagna tillfället, det är inte alla dar som det bjuds på fest.»

Och under eftermiddagens lopp fick stamfadern en vacker påse, som innehöll tillräckligt med dragéer för att livnära en karl under två dagar.

Det var som om en balett hade dansat in i fängelsehålan.

Omlindad med rosafärgade sidenband såg konfektpåsen ut som en dansös, som gör sin komplimang för publiken. Från dess glansiga papper, som svälldes som en kjol, strömmade en doft av vanilj emot honom. Påsens närvaro i fängelsecellen kom honom att tänka på glada, friska skratt, på små näpna ansikten, på förföriska former, på den personifikation av det förflutna, från vilken den säkerligen kom.

Till stamfaderns skam måste vi erkänna att han först och främst tänkte på det smakliga innehållet. Så fort han knutit upp sidenbanden tog han en dragé och knaprade på den och så en till och förklarade:

»Läckra ...»

Och först därefter föll den tanken honom in:

»Varifrån kommer då *det här*?»

Och där det låg på det tarvliga bordet, såg *det här* ut att tänka:

»Vad har jag här att göra?»

Uppmärksamt sökte stamfadern efter några tecken på påsen eller på sidenbanden. Fåfång möda; den förtjusande presenten hade beslutat att bevara sin anonymitet. På samma sätt och med lika liten framgång drog stamfadern länge in vaniljdoften i förhoppning att möjligen någon annan blandat sig med den, som kunnat leda hans gissningar på rätt spår.

»Asch», sade han till slut helt filosofiskt, »varifrån den än kommer har jag något att smörja kråset med, och jag kan till på köpet dö med den vissheten, att det finns någon som har älskat mig. Pangloss hade rätt.»

Det var, vilket man lätt kan räkna ut, den 10 thermidor.

Nästa förmiddag förflöt som föregående dag, det vill säga utan att någon kom och hämtade den dömde.

Dargentières var tydligen väl underrättad om hur det brukar tillgå, då han hade garanterat stamfadern sina tre dagar. Men när tiden för frukosten var inne, var det ej heller någon som kom, varken fångvaktare eller frukost.

»Att glömma bort mig», tänkte stamfadern till en början, »det kan ju så vara, men hur skall det gå med maten, som redan förut var usel, om det kräket tagit sig det orådet före att lämna spisen i sticket?»

Och en oerhörd nedslagenhet bemäktigade sig hans sorglösa själ. För första gången tog han sig för att överväga sin ställning och att hans glada levnadssaga tjugofyra timmar senare skulle ha hunnit till sitt slut. Fast han icke hade något att äta kände han ingen hunger; inte ens konfektpåsen frestade honom.

Men tiden gick. Klockan blev tolv och ingen Dargentières kom, hon blev fyra och han hade ännu inte uppenbarat sig.

Trött på att ha tråkigt började stamfadern förarga sig. Han fann i detta sätt att behandla honom en oförsvarlig hänsynslöshet.

Plötsligt var hans tålmod slut och han började sparka på dörren, allt under det att han omväxlande slungade det ena mustiga tillmålet efter det andra ut genom luckan. Men alla hans ansträngningar voro förgäves; en dyster tystnad härskade envist runt omkring. Man skulle ha kunnat svära på att själva fångelset var tystare än vanligt.

Och så började mörkret falla på ... Snart skulle det vara natt, den sista som stamfadern kunde vara säker om att uppleva. Trött på att skrika och trött på att sparka mot dörrens plankor gick han så tillbaka och slog sig ned på sin madrass. Han kom att tänka på dragéerna, tog en och knaprade på den för att förströ sig och så den ena efter den andra. Den tillfredsställelse han kände tvang honom att tillstå att hans hunger var större än hans oro; han åt nu icke bara för att det smakade gott, utan han åt verkligen bara för att äta. Emellertid påminde honom den njutning dragéerna beredde honom även om de andra behag ett liv, som han med orätt försvarat så dåligt, hade skänkt honom. Förgäves försökte han trösta sig själv med att den nya tiden var föga tilltalande, att allt anständigt folk hade försvunnit, att hans egendom i Messigny låg fullkomligt, i lägervall och att han uteslutande hänvisad till sitt hus vid rue Berbisey skulle få en tråkig och besvärlig ålderdom, utan vare sig inkomster eller vänner; trots allt tog dock sorgen att få lov att lämna livet överhand. Missnöjd — man kunde vara det för mindre — sträckte han ut sig på sin madrass, slöt ögonen, upphörde att tänka och somnade så in.

Familjen brukade kalla detta Condés sömn. Man hade gärna kunnat tillägga att stamfaderns bedrift härvidlag var

större än hjältens vid Rocroy, ty då Condé sov på sin kanon kunde han drömma om morgondagens seger, under det att den andre inte hade annat än bödeln att vänta sig.

Det blev en underbar sömn, utan drömmar och så djup, att man har svårt att tro på att något sådant var möjligt; men så förhöll det sig i alla fall, ty då stamfadern vaknade dagen därpå, märkte han dels att klockan var tolv, dels att bödeln i likhet med Dargentières och den mat denne skulle servera honom fullständigt uteblivit.

»Vad för något», mumlade stamfadern för sig själv och tittade på sin vackra guldrova, »sover jag ännu, eller är jag redan förpassad till en annan värld?»

Det är i alla fall föga troligt, att man i en annan värld finner en konfektpåse på bordet bredvid sig, och i synnerhet ännu mindre troligt, att man är så hungrig att det skriker i magen.

Efter att, tack vare dessa båda fakta, ha konstaterat att han levde, kunde stamfadern inte undlåta att känna sig ovanligt lätt om hjärtat. Han kunde inte förklara detta uppskov med domen som kom som från himmelen, men han tog emot det som sig bör, det vill säga med lika stor glädje som förvåning.

»Kanske», tänkte han, »har Dargentières dött före mig.»

Så var det. Det förklarade allt: fångvaktaren måste ha fallit död ned, där han stod framför sin spis med fängelset väl stängt och tillbommat. Sen kunde vem som helst försöka att ta sig in för att hämta en dödsdömd! Dargentières var död, det var intet tvivel därom, och så fullkomligt död, att bödeln hade tröttnat på att stå och dra i kloeksträngen och måst avstå från att försöka komma in, och så givit sig i väg med oförrättat ärende!

Med denna verkligt komiska scen för ögonen slog stamfadern till ett ljudeligt skratt ... Men så kände han på nytt hungerns kval i sin mage och tystnade tvärt. Att ha

kommit undan giljotinen — åtminstone för ögonblicket — var ju utmärkt; men som det tycktes vara för att dö av hunger var det ju ett skäligen klen utbyte och säkerligen fullkomligt olagligt.

Hans munterhet hade tagit ett hastigt slut och stamfadern rusade fram till luckan och ropade av alla krafter:

»Dargentières!»

Samma tystnad som föregående dag. Hade för resten icke stamfadern två minuter tidigare fastställt att Dargentières var död? I alla fall gav han sig inte utan skrek så att han hade kunnat spränga lungorna:

»Dargentières! Dargentières! Min frukost! ...»

Men han kunde lika gärna ha stått och visslat på botten av en brunn. Inte ens ekot gjorde sig besvär att svara. Det finns ett ordspråk, som säger: »Stum som fängelseporten»; här var det hela fängelset som blivit stumt.

Utom sig lämnade stamfadern dörrluckan, och då han vände sig om föll hans blick på den halvöppna påsen med dragéerna med alla sidenbanden i en hög bredvid den. Den liknade nu inte längre den lilla dansösen från föregående dag, utan en ung flicka, som vaknar upp på morgonen, och med sömndruckna ögon och blottad barm förvånad ser sig omkring och undrar var hon befinner sig.

»För tusan, i brist på en höna får man nöja sig med att äta konfekt!» sade stamfadern, fullkomligt oberörd av den kärleksfulla uppmärksamhet, som gåvan representerade.

Helt prosaiskt vände han upp och ned på påsen och räknade dragéerna. Det var femtioen stycken. Det var ju på det hela taget inte så få dragéer, men i alla fall inte så många när de skulle räcka till ... låt oss säga fyra måltider. Ty det var för denna siffra stamfadern bestämde sig. Det tycktes honom nämligen uppenbart, att domstolen icke skulle behöva mer än två dagar för att åter göra sig till

herre över situationen och öppna den dörr, som den döde Dargentières vägrade att öppna.

Här stå vi inför den stora händelsens mörka punkt. Det är tydligt att stamfadern i detta ögonblick bort välsigna den älskvärda person, som hade valt en så stor påse dragéer åt honom, men, när han delat upp dragéerna i fyra högar — tre på tretton och en på tolv — och omedelbart ätit upp den ena högen utan att för den skull känna sig det ringaste mättare, var han tvärt om nog otacksam att finna presenten snålt tilltagen. Som sötsakerna hade gjort honom törstig måste han finna sig i att ta vattenkrukan — och Gud vet att han icke det ringaste älskade denna dryck — och föra den till sina läppar, varvid han till sin förskräckelse märkte att den var tom.

På så sätt skulle han nu komma att utstå både hunger och törst, det ena först och det andra sedan. Att avgöra vilket som vore att föredraga kunde vara tämligen likgiltigt, men att utstå dem bägge, då man hade laglig rätt att redan vara död, var odrägligt. Och när nu stamfaderns blick åter föll på konfektpåsen, lade han endast märke till sidenbanden, i vilka han i yttersta nödfall skulle kunna hänga sig. Kanske var det första gången i sitt liv han icke delade Voltaires åsikt, utan fann Pangloss vara ett dumt nöt.

Det var några långa fruktansvärda timmar, som nu följde.

Med rätta påstås det att det är den överhängande faran, som skapar hjältemodet. Levande begravd i cellens mörker hade stamfadern, som med glatt mod skulle stigit upp i kärran för att åka till giljotinen, icke blott förlorat all lust att le, utan han fann dragéerna, som han nu åt den ena efter den andra utan att bekymra sig om de fyra måltider han delat upp dem i, genomusla, genomusel världsordningen i allmänhet och särskilt ordningen inom

fängelset. Tag på tag reste han sig upp och gick fram till luckan i dörren, och trött på att stå där och spana förgäves vände han tillbaka till sin madrass. I sin ilska tog han den tomma krukan och slungade den mot dörren så att den gick sönder i tusen bitar. Han var nu som en varg i sin bur, då han plötsligt hörde ett väldigt larm. Äntligen var det folk som kom, skrikande och med lyktor i händerna! Gud ske lov, bödeln hade lyckats att ta sig in i fängelset!

Det behövdes blott ett ögonblick för att stamfadern skulle återvinna fattningen. Ett ögonblick, säger jag, för att denne man, som minuten förut ömsom gripits av ett föga klädsamt raseri, ömsom av en modlöshet som bra mycket liknade en feg rädsla, skulle ha ordnat sina kläder, samlat ihop dragéerna i påsen, som han stoppade i fickan — »detta gjorde jag», förklarade han sedermera, »för att ha min sköna okända i gott minne.» Han gick därefter fram till luckan i dörren, där han med sin mest artiga min och ett fast och beslutsamt drag kring munnen blev stående i väntan på vad som komma skulle.

Emellertid hade människohopen hejdat sig. Skulle man kanske, därför att man inte visste var villebrådet befann sig, åter uppskjuta avrättningen?

Då stod stamfadern inte ut längre utan lade munnen till dörren och skrek med dånande stämma:

»Hitåt! Det är jag som är den dödsdömde! Jag har fått nog av att vänta!»

Och nu följde i hastigt tempo de mest överraskande tilldragelser, som ju också var att vänta.

På hans rop hade man skyndat till. Pikslagen haglade mot dörren, som snart gav efter. Och så kände sig stamfadern plötsligt gripen, upplyftad och slutligen utslungad i gången. Man skrek till honom:

»Ge er i väg! Ni är fri!»

Några ville kyssa honom och alla skreko:

»Leve republiken!«

Han frågade:

»Är då fångvaktaren verkligen död?«

Man skrattade honom mitt upp i ansiktet:

»Det finns ingen fångvaktare längre!«

»Men ni sade att Robespierre ...«

»Det finns ingen Robespierre längre!«

»Men i morse skulle bödeln ...«

»Det finns ingen bödel längre!«

»Det var alltså därför jag höll på att förgås av törst!«

inföll han inte utan ett visst uttryck av agg kvar i rösten.

»Det är ju sant! Man har glömt bort honom sen två dar tillbaka!«

»Vill ni ha vin?«

Man räckte honom en butelj. För denna enda gång i sitt liv tog han och halsade den. Och så tackade han och tillade:

»Tillåter ni nu att jag går hem till mig?«

Och icke nog med att man tillät honom det, utan man följde honom också hem. Hans promenad hem blev ett verkligt triumftåg, åtföljd som han var av en väldig människomassa med lyktor i händerna. Och så slutade den stora händelsen som den hade börjat, det vill säga i feststämning, och det är svårt att veta vad man skall beundra mest hos stamfadern, hans utomordentliga belevnhet eller hans fullständiga undergivenhet under ödets växlingar.

Dagen därpå fick han veta vad som tilldragit sig den 9 thermidor och att Dargentières vid underrättelsen därom givit sig i väg och lämnat sina fångar åt vem som ville komma och ta dem. Vad kan det numera ha att betyda varifrån påsen ined dragéerna kom och vilket tack som kom givarinnan till del? Men däremot är det lätt att förstå, att stamfadern efter den stora *händelsen*, redan innan han ännu hade några efterkommande, hade fått en stamfaders

heder och värdighet. Så behövs ofta endast några timmar för att avgöra ett människoöde, ja, en hel släkts.

Då Augustin-Irénée Doublet år 1809 anhöll om fröken de Balieronds hand — hon skulle efter sin mor komma att ärva mycket stora egendomar i det nya guvernementet Jura — togs han emot som en ung hjälte fast han redan var betydligt Över femtio år, och fröken de Ballerond värdigades trots sin ungdom att vara helt betagen i honom eller åtminstone förefalla så — vilket ju är huvudsaken.

Längre fram i tiden, då han talade till sina barn, vilket skedde ytterst sällan, hade dessa en känsla av att en alldeles särskild heder vederfors dem och reste sig upp liksom för biskopen.

Och därför att han en gång varit nära att dö för en kyrka, vars läror han icke trodde på, och för en konungamakt, som han icke kände sig det ringaste fästad vid, skulle alla hans efterkommande ha ansett sig förneka honom genom att icke vara ivriga katoliker och dito legitimister.

Han uppnådde en mycket hög ålder. Visserligen upphörde han aldrig att le, men med tiden blev hans leende mindre soligt och mera sardoniskt. Likaså hade hans sinne blivit litet bittert och han sparade icke på skarpa ord vare sig när det gällde Gud, som enligt hans åsikt illa styrde det nya århundradet, eller regeringen, som tydligen gick pöbelns ärenden. Mot slutet av sitt liv visade han väl mycket intresse för jungfrurna i huset och fordrade att de skulle vara vackra. Men man fäste sig icke vid dylika bagateller, och han förblev alltid en heder och en prydnad för familjen.

Hans död bidrog också i hög grad att sprida ett skimmer av saga över hans liv.

En morgon — det var år 1843 — förklarade han, att han icke mera ämnade stiga upp. Han sade sig vara trött på att förnöta sin tid på sysselsättningar, som icke beredde honom den ringaste omväxling.

Man frågade honom om han kände sig sjuk.

»Nej», svarade han avmätt, »jag tänker bara ändra mitt levnadssätt.»

Två månader senare dog han som om han hade somnat in, utan någon märkbar sjukdom och helt enkelt därför, att han sedan han fattat sitt beslut aldrig lämnade sin säng. När allt kommer omkring så var det kanske just det, han kallade att »ändra sitt levnadssätt».

Ännu en gång vill jag upprepa att jag har allt detta endast genom hörsägner, men det har omstrålat hela min barndom med en gloria av undermedveten stolthet. Ännu i dag då jag frammanar den nästan sagolika bilden av upphovet till de traditioner, som jag fått i arv, känner jag mig delaktig i stamfaderns storhet. Vad jag känner om honom är visserligen endast ett porträtt i pastell och hans historia under trenne dagar, men ändå känner jag mig stå honom närmare än de flesta nu levande människor, och då jag väcker hans minne till liv inom mig, känner jag ett oemotståndligt behov att blotta mitt huvud, liksom kanikerna i domkyrkan varje gång Vår Herres namn nämnes.

Andra kapitlet

EN AFTON

Stamfadern fick i sitt äktenskap först en flicka, Adélaide, som sedermera blev gift med min farfar. Därefter kommo två gossar efter varandra, Henri och Lvouis, och så till sist efter flera års uppehåll ännu en flicka, Marie. Inalles fyra barn, vars rojalistiska och fromma förnamn stodo i god samklang med de traditioner, som den stora händelsen givit upphov till.

Jag har ofta förvånat mig över hur hastigt grenarna på vissa kraftiga träd smalna av ju längre de sträcka sig från stammen. På samma sätt är det inom familjerna.

Louis och Marie voro de enda, som hade flera barn; de övriga två hade endast var sitt. Min farmor Cadiran dog redan innan hon blev trettio år. Hennes bror Henri dog innan han fyllt femtio. Och vad tant Marie beträffar hade hon också kunnat vara död, åtminstone för mitt vidkommande, ty endast genom en tillfällighet fick jag veta att hon existerade, vilket framgår av fortsättningen på denna berättelse. Även nästa generation var förföljd av samma öde. Vad mig beträffar blev jag vid sju års ålder både fader- och moderlös.

Bland alla de här uppräknade personerna — så många att det skulle vara svårt att inte förväxla dem — är det endast tvenne, som äro förknippade med mina barndomsminnen. Ännu har jag blott nämnt en av dessa två, de voro nämligen min onkel Louis och min tant Adèle, som varit gift med den äldste sonen, Henri Doublet, och